

بررسی تأثیر ویژگی‌های کمیته حسابرسی بر مدیریت سود از طریق اقلام تعهدی

دکتر فرزانه نصیرزاده^۱

دانشیار حسابداری، دانشگاه فردوسی مشهد، ایران

جواد اورادی^۲ ©

کارشناس ارشد حسابرسی، دانشگاه فردوسی مشهد، ایران

جواد رجبعلی‌زاده^۳

کارشناس ارشد حسابرسی، دانشگاه فردوسی مشهد، ایران

(تاریخ دریافت: ۱۶ شهریور ۱۳۹۵؛ تاریخ پذیرش: ۲۳ دی ۱۳۹۵)

امروزه با توجه به رشد و گسترش شرکت‌های سهامی عام، نظارت بر عملیات و فرایند واحدهای اقتصادی اهمیت زیادی یافته است. انتظار می‌رود کمیته حسابرسی به‌عنوان یکی از سازوکارهای حاکمیت شرکتی، در راستای حفظ منافع گروه‌های مختلف استفاده‌کننده از اطلاعات حسابداری موثر واقع شود. این پژوهش با استفاده از چارچوب تئوری نمایندگی به بررسی تأثیر ویژگی‌های کمیته حسابرسی بر کیفیت گزارشگری مالی، از طریق اندازه‌گیری اقلام تعهدی اختیاری می‌پردازد. این ویژگی‌ها شامل تخصص مالی، استقلال، تجربه و اندازه کمیته حسابرسی است. داده‌های پژوهش بر اساس نمونه‌ای متشکل از ۳۱۰ مشاهده سال-شرکت در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۳، آزمون شدند. یافته‌ها حاکی از آن است که بین تخصص مالی کمیته حسابرسی و مدیریت سود تعهدی رابطه منفی و معناداری وجود دارد. اما برخلاف انتظار محققین بین تجربه کمیته حسابرسی و مدیریت سود تعهدی رابطه مثبت و معناداری مشاهده گردید. در ادامه یافته‌ها نشان داد که بین استقلال و اندازه کمیته حسابرسی با مدیریت سود تعهدی رابطه معناداری وجود ندارد.

واژه‌های کلیدی: کمیته حسابرسی، ویژگی‌های کمیته حسابرسی، مدیریت سود تعهدی، تئوری نمایندگی.

¹ nasirzadeh@um.ac.ir

² ja_oradi@stu.um.ac.ir

³ j-rajabalizadeh@stu.um.ac.ir

مقدمه

گزارشگری مالی منبع پاسخگویی قوی و عنصر اصلی شرکت‌ها محسوب می‌شود، زیرا از طریق ارائه صورت‌های مالی حسابرسی شده، نقش مهمی در ارتباط بین شرکت و سهامداران، افزایش ارزش شرکت و کاهش عدم تقارن اطلاعاتی ایفا می‌کند. به عقیده فاما و جنسن [۲۵] اعتبار و شفافیت صورت‌های مالی شرکت بستگی به اثر مکانیزم‌های نظارتی دارد و این امر منجر شده تا محققان به بررسی موضوعات حاکمیت شرکتی بپردازند. کمیته حسابرسی به‌عنوان یکی از کمیته‌های تخصصی هیئت‌مدیره نقش با اهمیتی در جهت بهبود عملیات و سود اقتصادی شرکت [۴۷ و ۸] و حصول اطمینان از کیفیت گزارشگری مالی [۱۳] ایفا می‌کند. همچنین کمیته حسابرسی به‌عنوان یک رابط بین حسابرس مستقل و هیئت‌مدیره عمل کرده و روند نظارت را با کاهش عدم تقارن اطلاعات بین حسابرس مستقل و هیئت‌مدیره تسهیل می‌بخشد [۲۹]. علاوه بر این، کمیته بلوریون^۱ [۱۲] بیان می‌کند که کمیته حسابرسی به این دلیل که مسئول استخدام حسابرس مستقل و نظارت بر کیفیت حسابرسی است، یکی از مهم‌ترین مکانیزم‌های حاکمیتی درون شرکتی به حساب می‌آید. یکی از نقش‌های کمیته حسابرسی که پیوسته مورد توجه پژوهشگران و قانون‌گذاران قرار می‌گیرد، نقش نظارتی آن بر کیفیت سودهای گزارش شده و ممانعت از مدیریت سود است. قوانین کمیته حسابرسی به‌عنوان یک ناظر رفتارهای فرصت‌طلبانه مدیریت را محدود می‌کند و تضمین می‌نماید که منافع مدیریت و سهامداران هم‌تراز قرار دارد [۷]. با این وجود تنها حضور کمیته حسابرسی در شرکت نمی‌تواند دستکاری صورت‌های مالی توسط مدیریت را کاهش دهد. در نتیجه، نگرانی موجود در سالیان اخیر نه تنها در مورد تشکیل کمیته حسابرسی، بلکه در مورد اثر بخشی آن در جهت بهبود اطمینان ذینفعان از صورت‌های مالی، با در نظر گرفتن رسوایی‌های مالی در سطح شرکت‌های بزرگ در دو دهه اخیر است. از این‌رو، هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی تأثیر ویژگی‌های کمیته حسابرسی بر مدیریت سود از طریق اقلام تعهدی در شرکت‌های عضو بورس اوراق بهادار تهران است. این ویژگی‌ها شامل تخصص مالی، استقلال، تجربه و اندازه کمیته حسابرسی می‌باشد.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش**کمیته حسابرسی و مدیریت سود**

رسوایی‌های مالی در دو دهه اخیر نشان می‌دهد مدیران گاهی اوقات سهامداران را در مورد عملکرد اقتصادی شرکت، با تهیه صورت‌های مالی که ارزش شرکت را به‌طور مطلوب و به‌موقع نشان نمی‌دهد، گمراه می‌سازند. مدیریت سود زمانی رخ می‌دهد که مدیران یا از اختیار گزارشگری خود و یا نفوذ و تأثیرگذاری خود بر تصمیمات عملیاتی، سرمایه‌گذاری و تأمین مالی استفاده می‌کنند تا به یک گزارش مطلوب دست یابند [۲۳]. برجستر و فیلیپین^۲ [۱۱] مدیریت سود را اقدام مدیریت در دستکاری سود تعریف می‌کنند که هم راستا با منافع مدیریت، به جای نشان دادن تصویر واقعی عملکرد شرکت می‌باشد. این نوع از مدیریت سود باعث می‌شود تا عملکرد واقعی شرکت نشان داده نشود. انگیزه مدیران

زمینه‌ای برای انجام مدیریت سودهای مختلف است. از جمله این موارد مواقعی است که شرکت در سال مالی قبل زیان گزارش کرده و این مورد بر قیمت سهام در کوتاه‌مدت و انتظارات بازار سرمایه موثر بوده است. به‌طور کلی مطالعات قبلی نشان می‌دهند که مدیریت سود از دو راه امکان پذیر است؛ مدیریت اقلام تعهدی و مدیریت فعالیت‌های واقعی. در مدیریت سود از طریق دستکاری اقلام تعهدی، رویه‌های حسابداری به کار گرفته شده مبتنی بر اصول پذیرفته شده حسابداری است، اما عملکرد اقتصادی واقعی مبهم نشان داده می‌شود و مدیریت سود واقعی زمانی روی می‌دهد که مدیران اقدام به فعالیت‌هایی کنند که آنها را از بهترین عملکرد خارج کرده، تا بتوانند سودهای بیشتری گزارش کنند. مدیریت اقلام تعهدی از طریق تغییر برآوردها یا روش‌های حسابداری با استفاده از انعطاف‌پذیری اصول پذیرفته‌شده حسابداری انجام می‌گیرد. برای مثال؛ تغییر روش استهلاک، برآوردهایی همچون عمر مفید دارایی‌ها، ذخیره برای مطالبات مشکوک الوصول و سایر اقلام تعهدی پایان سال، مواردی هستند که بدون تغییر معامله زیربنایی، منجر به مدیریت سود گزارش شده در یک جهت مشخص خواهند شد [۱۴]. چنگ و وارفیلد^۳ [۱۵] معتقدند که مدیریت سود را می‌توان از دو جنبه دیگر نیز بررسی کرد. نخست، مدیران از آن به‌عنوان رفتار فرصت‌طلبانه برای افزایش ابزار خود در برخورد با قراردادهای جریان خسارت، قراردادهای بدهی و هزینه‌های سیاسی استفاده می‌کنند (مدیریت سود فرصت‌طلب). در مرحله دوم، به مدیریت سود به‌عنوان چشم اندازی از قرارداد کارا (مدیریت سود کارا) نگاه می‌شود، که انعطاف‌پذیری مدیران را در جهت حفاظت از خود و شرکت برای پیش‌بینی حوادث غیر مترقبه و منفعت طرف‌های درگیر قرارداد، فراهم می‌کند. مدیریت سود در شرکت‌هایی که سطح کیفیت سود پایینی دارند، از نوع فرصت‌طلبانه است. همچنین در شرکت‌هایی که سطح کیفیت سود بالا است، شواهد فرصت‌طلبانه بودن مدیریت سود، بیشتر از کارا بودن آن است. بنابراین مدیریت سود زیاد موجب کاهش کیفیت سود می‌شود و داده‌های ساختگی به تصمیم‌گیری‌های درستی نمی‌انجامد [۴].

از وظایف کمیته‌های حسابرسی نظارت بر گزارشگری مالی، مدیریت ریسک، کنترل‌های داخلی، رعایت ضوابط اخلاقیات، مدیریت، حسابرسان مستقل و حسابرسان داخلی است [۵]. کمیته حسابرسی با ارزیابی صلاحیت و استقلال حسابرسان مستقل و شرکت در گفتگوهای میان مدیریت و حسابرسان مستقل درباره‌ی موارد قضاوتی حسابداری و همچنین ماهیت و میزان موضوعاتی که مدیریت و حسابرسان توجه بیشتری به آن دارند، ممکن است بتوانند مدیریت سود فرصت‌طلب را کاهش دهد [۲۷]. ایتوریجا و هافمن^۴ [۳۰] بیان کردند که مدیریت سود ممکن است در اثر مشکل نمایندگی به وجود آید. مکانسیم‌های مختلف حاکمیت شرکتی که برای کاهش مشکلات نمایندگی و عدم تقارن اطلاعات طراحی شده‌اند، شامل هیئت‌مدیره، کمیته حسابرسی حسابرسی داخلی و حسابرسی برون سازمانی می‌باشد [۱]. دی [۲۰] نشان داد سطح و شدت مشکل نمایندگی در آن دسته از شرکت‌هایی که در آن کمیته‌های حسابرسی از لحاظ ترکیب و عملکرد موثر است، کمتر می‌باشد. اقلام تعهدی اختیاری ارتباط تنگاتنگی با کیفیت سود در ارزیابی سلامت مالی واحد اقتصادی دارند [۳۳]. بنابراین کمیته حسابرسی بعنوان یکی از اجزای حاکمیت شرکتی باید نقش خود را طوری ایفا کند که باعث

افزایش سلامت مالی واحد اقتصادی شود. نقش محوری کمیته حسابرسی این است که اندازه اقلام تعهدی غیرطبیعی، در نتیجه افزایش کیفیت سود کاهش یابد [۳۲]. کوهن و زاروین^۵ [۱۶] با مطالعه شرکت‌های آمریکایی به این نتیجه دست یافتند که مدیریت سود در شرکت‌هایی که کمیته حسابرسی دارند، در مقایسه با قبل از وجود کمیته حسابرسی در این شرکتها، کاهش یافته است. همچنین ارتباط بین ویژگی‌های کمیته حسابرسی و مدیریت سود از طریق اقلام تعهدی توسط ایبادین و آفسمی^۶ [۲۹] بررسی شد. یافته‌های آن‌ها نشان داد که بین ویژگی‌های کمیته حسابرسی (تخصص مالی، استقلال، اندازه و تعداد جلسات) و مدیریت سود از طریق اقلام تعهدی رابطه منفی و معناداری وجود دارد. در تحقیقات تجربی در ایران، فخاری و همکاران [۳] به بررسی اثر ویژگی‌های کمیته حسابرسی (تخصص مالی، استقلال و اندازه) بر مدیریت سود از طریق اقلام واقعی با استفاده از داده‌های مربوط به ۱۱۲ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در سال ۱۳۹۲ پرداختند. نتایج پژوهش آنها حاکی از آن است که بین ویژگی‌های کمیته حسابرسی و مدیریت سود از طریق اقلام واقعی رابطه معناداری وجود دارد.

در ادامه به تشریح ویژگی‌های کمیته حسابرسی و ادبیات پیرامون این ویژگی‌ها پرداخته می‌شود.

تخصص مالی کمیته حسابرسی

گودوین^۷ [۲۶] به نیاز اعضای کمیته حسابرسی به دانش حسابداری و یا پس زمینه‌ای در امور مالی علاوه بر مستقل بودن از مدیریت، اشاره می‌کند. طرفداران تئوری نمایندگی استدلال می‌کنند که حضور اعضای با تخصص مالی، توانایی کمیته حسابرسی برای اطمینان از کار حسابرس مستقل را افزایش می‌دهد. علاوه بر این، اعضای با تخصص مالی به توسعه کمیته حسابرسی، کنترل‌های داخلی موثرتر و فرآیندهای مدیریت ریسک کمک خواهد کرد [۱۷ و ۳۴]. دوالیوال و همکاران^۸ [۲۲] و باکستر و کوتر^۹ [۹] به این نتیجه رسیدند که ارتباط مستقیمی بین تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی و کیفیت اقلام تعهدی شرکت وجود دارد. بدارد و همکاران [۱۰] دریافتند که مدیریت سود با تعداد اعضای متخصص مالی در کمیته حسابرسی رابطه معکوس دارد. شای و همکاران^{۱۰} [۴۴] دریافتند که تعداد اعضای متخصص در کمیته حسابرسی با کاهش مدیریت سود تعهدی همراه است. همچنین نلسون و دیوای^{۱۱} [۴۱] در تحقیق خود رابطه بین تخصص مالی کمیته حسابرسی و کیفیت سود را بررسی کردند. نتایج آنها نشان داد که تخصص مالی کمیته حسابرسی رابطه‌ی معناداری با کاهش میزان مدیریت سود دارد. با توجه به ادبیات گفته شده فرضیه اول پژوهش به صورت زیر بیان می‌گردد:

فرضیه اول: بین تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی و مدیریت سود تعهدی رابطه منفی و معناداری وجود دارد.

استقلال کمیته حسابرسی

در مطالعات انجام شده درباره کمیته حسابرسی، استقلال به عنوان پیش شرط نظارت اثربخش در نظر گرفته شده است [۳۶ و ۳۲ و ۲۴]. استقلال کمیته حسابرسی نیز اجازه می‌دهد که اقدامات و فعالیت‌های مدیریت را مورد سوال قرار دهد و قضاوت نماید [۳۸ و ۳۵ و ۴۳]. طرفداران تئوری نمایندگی استدلال

می‌کنند که کمیته حسابرسی با دارا بودن درصد بالاتری از مدیران مستقل در انجام نقش‌ها و مسئولیت‌های خود با احتمال کمتری به خطر می‌افتد. ابوت و پارکر [۶] به این نتیجه رسیدند که در شرکت‌هایی که کمیته حسابرسی صرفاً از مدیران مستقل تشکیل شده است، با احتمال کمتری توسط کمیسیون بورس و اوراق بهادار^{۱۲} ایالات متحده به گزارشگری مالی متقلبانه، متهم می‌شوند. کیوسنادی و همکاران^{۱۳} [۴۶] به این نتیجه رسیدند که استقلال کمیته حسابرسی بر کیفیت گزارشگری مالی اثر معناداری ندارد. یافته‌های صالح و همکاران [۳۷] نشان داد که بین استقلال کمیته حسابرسی و مدیریت سود رابطه منفی و معناداری وجود دارد. با توجه به ادبیات مطرح‌شده، فرضیه دوم پژوهش به صورت زیر تدوین شده است:

فرضیه دوم: بین استقلال کمیته حسابرسی و مدیریت سود تعهدی رابطه منفی و معناداری وجود دارد.

تجربه کمیته حسابرسی

تئوری نمایندگی گنجانیدن افراد با تجربه قبلی در کمیته حسابرسی را موجب توانایی کمیته حسابرسی در نظارت موثر بر مدیریت شرکت و حسابرس مستقل می‌داند. اعضای با تجربه در کمیته حسابرسی، قضاوت‌های مربوط به کنترل‌های داخلی را بسیار بهتر از اعضای بدون تجربه و شبیه به حسابرسان مستقل انجام می‌دهند [۲۱]. یافته‌های پژوهش‌های دیگر نیز حاکی از آن است که تجربه اعضای کمیته حسابرسی، سبب داشتن اطلاعات بیش‌تر راجع به شرکت می‌شود و توانایی آن‌ها را در نظارت بر فرایند گزارشگری مالی افزایش می‌دهد [۴۰ و ۴۲]. بدارد و همکاران [۱۰] و یانگ و کریشنان^{۱۴} [۴۵] نشان دادند که افراد با دوره تصدی طولانی‌مدت در کمیته حسابرسی، با توجه به تجربه و دانش بیشتر، دستکاری سود توسط مدیریت را محدود می‌کنند. دوالیوال و همکاران [۲۲] نیز به این نتیجه رسیدند که دوره تصدی اعضای کمیته حسابرسی با کیفیت ارقام تعهدی رابطه مستقیمی دارد. با توجه به ادبیات گفته شده فرضیه سوم پژوهش نیز به صورت زیر مطرح می‌شود:

فرضیه سوم: بین تجربه قبلی اعضای کمیته حسابرسی و مدیریت سود تعهدی رابطه منفی و معناداری وجود دارد.

اندازه کمیته حسابرسی

تئوری نمایندگی اثربخشی کمیته حسابرسی را در کمیته‌های کوچکتر می‌داند. طرفداران تئوری نمایندگی استدلال می‌کنند که همانطور که اندازه کمیته حسابرسی افزایش می‌یابد، عوامل کنترل و نظارت از بین می‌رود [۱۸ و ۲۸]. در مقابل یانگ و کریشنان [۴۵] ادعا می‌کنند که کمیته حسابرسی بزرگ‌تر می‌تواند مؤثرتر واقع شود، چرا که هر چه تعداد اعضا بیش‌تر باشد، قدرت کمیته حسابرسی افزایش پیدا می‌کند و در پی آن، نظارت بهتری صورت می‌پذیرد. یانگ و کریشنان [۴۵] به این نتیجه رسیدند که بین اندازه کمیته حسابرسی و مدیریت سود رابطه منفی وجود دارد. در مقابل شای و همکاران [۴۴] بین اندازه کمیته حسابرسی و مدیریت سود تعهدی رابطه معناداری پیدا نکردند. بنابراین، فرضیه چهارم پژوهش به صورت زیر مطرح می‌شود:

فرضیه چهارم: بین اندازه کمیته حسابرسی و مدیریت سود تعهدی رابطه معناداری وجود دارد.

روش‌شناسی تحقیق

هدف پژوهش حاضر کاربردی بوده و در زمره پژوهش‌های پس رویدادی (تجربی) قرار می‌گیرد. جامعه آماری این پژوهش، شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران و دارای کمیته حسابرسی می‌باشد. بازه زمانی انجام تحقیق، از زمان الزام وجود کمیته‌های حسابرسی یعنی سال‌های ۱۳۹۱ الی ۱۳۹۳ می‌باشد. پس از حذف بانک‌ها و مؤسسات سرمایه‌گذاری، شرکت‌های بیمه‌ای و سایر نهادهای مالی که از لحاظ ماهیت، متفاوت عمل می‌کنند، تعداد ۱۳۵ شرکت به عنوان نمونه انتخاب شد. بعد از حذف مشاهدات مفقود در مجموع، ۳۱۰ سال-شرکت برای انجام آزمون‌های آماری بررسی شد. از آنجا که روش انجام تحقیق کتابخانه‌ای بوده و با داده‌های واقعی شرکت‌ها سر و کار دارد، برای فراهم کردن اطلاعات شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران از منابع مختلفی از جمله سایت اطلاع‌رسانی بورس اوراق بهادار تهران و نرم افزار ره‌آورد نوین استفاده شد. برای آزمون فرضیه‌های پژوهش نیز از نرم‌افزار Eviews9 استفاده شد.

متغیرهای پژوهش

متغیر وابسته

در این پژوهش معیار مورد استفاده برای اندازه‌گیری مدیریت سود مدل جونز [۳۱] تعدیل شده^{۱۵} که توسط دچو و همکاران^{۱۶} [۱۹] ارائه شده است، می‌باشد. از باقیمانده (خطاهای) این مدل بعنوان متغیر وابسته و به منظور برآورد اقلام تعهدی اختیاری در مدل اصلی استفاده می‌شود.

مدل (۱)

$$ACCR_{it}/A_{i,t-1} = \beta_0(1/A_{i,t-1}) + \beta_1[(REV_{it} + REC_{it})/A_{i,t-1}] + \beta_2PPE_{it}/A_{i,t-1} + \varepsilon_{it}$$

$ACCR_{it}$: کل اقلام تعهدی، $A_{i,t-1}$: مجموع دارایی‌های شرکت i در سال $t-1$ ، REV_{it} : تغییر در درآمد از سال $t-1$ تا سال t ، REC_{it} : تغییر در حساب‌های دریافتی از سال $t-1$ تا سال t ، PPE_{it} : ناخاص اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات در سال t ، ε_{it} : خطای مدل در سال t برای شرکت i

متغیرهای مستقل

AC_FEX_{it} (تخصیص مالی اعضای کمیته حسابرسی): درصد اعضای دارای تخصص مالی در کمیته حسابرسی.

AC_IND_{it} (استقلال اعضای کمیته حسابرسی): با درصد اعضای مستقل در کمیته حسابرسی.

AC_EXPER_{it} (تجربه اعضای کمیته حسابرسی): متغیری دوارزشی است، و مقدار یک را اتخاذ می‌کند که اگر حداقل یک نفر از اعضای کمیته حسابرسی دارای تجربه قبلی عضویت در کمیته حسابرسی باشد، در غیر این صورت مقدار صفر را می‌گیرد.

AC_SIZE_{it} (تعداد اعضای کمیته حسابرسی): تعداد اعضای کمیته حسابرسی که در ایران، متشکل از ۳ الی ۵ نفر می‌باشد.

متغیرهای کنترلی

B_Ind_{it} (استقلال هیئت‌مدیره): برابر است با درصد اعضای غیرموظف در هیئت‌مدیره.
 $Duality_{it}$ (دومسئولیتی بودن مدیرعامل): متغیری دوارزشی است و در صورتی مقدار یک را اتخاذ می‌کند که مدیرعامل همزمان رئیس یا نایب رئیس هیئت‌مدیره باشد، در غیر این صورت مقدار صفر را اتخاذ می‌کند.

$Size_{it}$ (اندازه شرکت): لگاریتم طبیعی مجموع دارایی‌های شرکت.
 $Growth_{it}$ (رشد): ارزش بازار سهام تقسیم بر ارزش دفتری سهام شرکت.
 $Leverage_{it}$ (اهرم مالی): مجموع بدهی‌ها تقسیم بر مجموع دارایی‌های شرکت.
 $Risk_{it}$ (ریسک): نسبت بدهی‌های جاری تقسیم بر دارایی‌های جاری شرکت.

مدل پژوهش

برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از مدل زیر استفاده شده است.

$$Discretionary\ Accruals_{it} = AC_FEX_{it} + AC_IND_{it} + AC_EXPER_{it} + AC_SIZE_{it} + B_Ind_{it} + Duality_{it} + Size_{it} + Growth_{it} + Leverage_{it} + Risk_{it} + \varepsilon_{it}$$

مدل (۲)

یافته‌های پژوهش

در این قسمت، یافته‌های پژوهش شامل آمار توصیفی و نتایج آزمون فرضیه‌ها ارائه می‌گردد.

آمار توصیفی

جدول شماره ۱ آمار توصیفی مربوط به متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد. همانطور که مشاهده می‌شود میانگین اقلام تعهدی اختیاری در شرکت‌های موجود تقریباً ۰/۴۰۰ است. درصد اعضای دارای تخصص مالی در کمیته حسابرسی برابر با ۰/۷۲۰ می‌باشد. همچنین، متغیر استقلال کمیته حسابرسی با میانگین ۰/۷۱۴۴ حاکی از استقلال اکثریت اعضا است. تجربه اعضای کمیته حسابرسی نسبت به دو شاخص قبل کم‌تر و مقدار ۰/۵۲ است، دلیل این امر آن است که اطلاعات مربوط به اعضا در سال ۹۱، یعنی اولین سال تشکیل کمیته حسابرسی، صفر است (۵۲ سال شرکت). همچنین، میانگین اندازه کمیته حسابرسی ۳/۱۶ می‌باشد.

در ادامه نتایج جدول (۱) نشان می‌دهد که درصد اعضای مستقل هیئت‌مدیره ۰/۶۴۹ بوده و دومسئولیتی بودن مدیرعامل در شرکت‌های موجود ۰/۲۵ است. میانگین اندازه، رشد، اهرم مالی و ریسک شرکت نیز به ترتیب ۱۳/۸۹۴، ۳/۱۰۲، ۰/۶۹ و ۰/۸۰ می‌باشد.

جدول (۱)، آمار توصیفی متغیرهای تحقیق

نوع متغیر	نام متغیر	میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
متغیر وابسته (جوزنژ تعدیل شده)	Discretionary Accruals _{it}	۰/۴۰۰۵	۰/۹۹۴۷	۰/۰۰۰۲	۸/۷۰۷۷
متغیرهای مستقل (ویژگی‌های کمیته حسابرسی)	AC_FEX _{jt}	۰/۷۲۰۹	۰/۲۵۲۸۹	۰	۱
	AC_IND _{jt}	۰/۷۱۴۴	۰/۱۵۵۵	۰	۱
	AC_EXPER _{jt}	۰/۵۲	۰/۵	۰	۱
	AC_SIZE _{jt}	۳/۱۶	۰/۵۸۳	۳	۵
متغیرهای کنترلی	B_Ind _{jt}	۰/۶۴۹۱	۰/۱۷۱۸	۰	۱
	Duality _{it}	۰/۲۵۴	۰/۴۴۰	۰	۱
	SIZE _{it}	۱۳/۸۹۴	۱/۳۱۱	۱۰/۴۱۷	۱۸/۱۰۴
	Growth _{it}	۳/۱۰۲	۱/۹۶۷	۰/۵۸۰	۱۱/۷۶۱
	Leverage _{it}	۰/۶۹	۰/۱۹۷	۰/۰۱۰	۱/۲۷۲
	Risk _{it}	۰/۸۰۸۵	۰/۴۰۶۸	۰/۰۲۲	۲/۳۹۴

آزمون فرضیه‌های پژوهش

به منظور آزمون فرضیه‌ها و برازش مدل رگرسیونی، نخست فرضیه پولد یا پنل بودن داده‌ها با استفاده از آزمون ضریب لاگرانژ (بروش‌پاگان)^{۱۸} بررسی می‌شود. جدول ۲ نتایج آزمون ضریب لاگرانژ را نشان می‌دهد.

جدول ۲: آزمون ضریب لاگرانژ (بروش‌پاگان)

آزمون	آماره t	مقدار احتمال	نتیجه
ضرایب لاگرانژ	۰/۰۸۱۱	۰/۷۷۵۸	آزمون در قسمت پولد انجام می‌شود

با توجه به مقدار احتمال آزمون بروش‌پاگان، بایستی برازش مدل رگرسیونی با فرض پولد انجام شود. پس از مشخص شدن نوع آزمون، خروجی‌ها و نتایج فرضیه‌ها در جدول (۳) ارائه شده است. مقدار ضریب تعیین حاکی از آن است که متغیرهای مستقل و کنترلی ۳۰ درصد از تغییرات متغیر وابسته را توضیح می‌دهند. معناداری آماره F (۱۴/۴۰۰۱) بیانگر معناداری کلی مدل پژوهش است. همچنین آماره دوربین و اتسون نشان می‌دهد که خودهمبستگی سریالی بین جملات اخلاص مدل وجود ندارد. یافته‌های جدول ۳ نشان می‌دهد که ضریب تخصص مالی کمیته حسابرسی منفی بوده و ارتباط

معناداری با مدیریت سود تعهدی دارد. بنابراین فرضیه اول پژوهش در سطح اطمینان ۹۹ درصد پذیرفته می‌شود. در مقابل، ضریب تجربه قبلی کمیته حسابرسی مثبت بوده و ارتباط معناداری با مدیریت سود تعهدی دارد، در نتیجه فرضیه سوم پژوهش رد می‌گردد. در ادامه ارتباط معناداری بین دیگر ویژگی‌های کمیته حسابرسی (استقلال و اندازه) با مدیریت سود تعهدی مشاهده نمی‌گردد و فرضیه دوم و چهارم نیز مورد تأیید قرار نمی‌گیرد.

جدول (۳): نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش

متغیر	ضریب	انحراف استاندارد	آماره تی	مقدار احتمال
C	۰/۴۰۸۹	۰/۱۴۰۴	۲/۹۱۱	۰/۰۰۳۹
AC_FEX _{it}	-۰/۱۶۱۶	۰/۰۵۰۴	-۳/۲۰۲۲	۰/۰۰۱۵
AC_IND _{it}	۰/۰۱۶۲	۰/۰۸۹۰	۰/۱۸۲۷	۰/۸۵۵۱
AC_EXPER _{jt}	۰/۲۱۵۰	۰/۰۲۱۳	۱۰/۰۹۵	۰/۰۰۰
AC_SIZE _{it}	۰/۰۱۳۸	۰/۰۲۷۲	۰/۵۰۷۷	۰/۶۱۲۰
B_Ind _{it}	-۰/۳۵۵	۰/۰۹۰۰	-۳/۹۵۰	۰/۰۰۰۱
Duality _{it}	-۰/۱۰۳۸	۰/۰۲۳۴	-۴/۴۳۱۹	۰/۰۰۰
SIZE _{it}	۰/۳۸۷	۰/۱۱۴۳	۱/۷۰۱	۰/۰۷۱۱
Growth _{it}	-۰/۰۰۱۸	۰/۰۰۲۵	-۰/۷۲۲۶	۰/۴۷۰۵
Leverage _{it}	-۰/۰۰۲۴	۰/۰۰۲۲	-۱/۰۵۶۵	۰/۲۹۱۶
Risk _{it}	۰/۱۲۱۲	۰/۰۳۸۹	۳/۱۱۱۰	۰/۰۰۲۰
ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۳۰۱۸			
آماره F	۱۴/۴۰۰۱			
سطح معناداری آماره F	۰/۰۰۰			
آماره دوربین واتسون	۱/۹۳۳			

بحث و نتیجه‌گیری

اعتبار و شفافیت صورت‌های مالی شرکت‌ها بستگی به اثر مکانیسم‌های نظارتی دارد. نقش کمیته حسابرسی به عنوان یک عامل نظارتی، اطمینان‌دهی به قابلیت اتکای صورت‌های مالی، بهبود عملیات و سود اقتصادی شرکت و افزایش کیفیت گزارشگری مالی است. در این پژوهش به بررسی ارتباط

ویژگی‌های کمیته حسابرسی (تخصص مالی، استقلال و اندازه) و مدیریت سود تعهدی پرداخته شد. یافته‌های پژوهش نشان داد که اگر شرکت دارای اعضای با تخصص مالی در کمیته حسابرسی باشد، مدیریت سود تعهدی کاهش می‌یابد. این نتیجه مشابه با پژوهش‌های بدارد و همکاران [۱۰]، شای و همکاران [۴۴] و ایبادین و آفنسیمی [۲۹] است. آنها نیز دریافتند که تخصص مالی کمیته حسابرسی با مدیریت سود تعهدی رابطه منفی و معناداری دارد. به‌طور خاص می‌توان گفت که افراد دارای دانش و تخصص مالی در کمیته می‌توانند با اثر بخشی مناسب اقدام مدیریت در دستکاری ارقام تعهدی را خنثی کنند. در ادامه، تجربه کمیته حسابرسی با مدیریت سود تعهدی رابطه مثبت و معناداری داشت. انتظار بر آن است که کمیته حسابرسی دارای افراد با تجربه نظارت موثری بر مدیریت شرکت داشته باشد و همچنین در کاهش دادن مدیریت سود موثر واقع شود. این نتیجه مخالف با پژوهش یانگ و کریشنان [۴۵] است. یکی از دلایل آن را می‌توان سابقه محدود کمیته حسابرسی و سپری شدن مدت کوتاهی از الزامات وجود کمیته حسابرسی در ایران دانست. با توجه به نتایج جدول (۳) استقلال کمیته حسابرسی رابطه معناداری با مدیریت سود ندارد. این نتیجه برخلاف نتیجه صالح و همکاران [۳۷] است. آن‌ها به این نتیجه رسیدند که کمیته حسابرسی مستقل با کاهش مدیریت سود در ارتباط است. در ارتباط با اندازه کمیته حسابرسی نیز رابطه معناداری با مدیریت سود تعهدی مشاهده نشد. این نتیجه موافق با یافته‌های پژوهش شای و همکاران [۴۴] و مخالف با نتایج یانگ و کریشنان [۴۵] می‌باشد. همچنین نتایج پژوهش به جز تخصص مالی کمیته حسابرسی، مخالف با نتایج پژوهش فخاری و همکاران [۳] است. دلیل این امر می‌تواند تفاوت در حجم نمونه و بازه زمانی پژوهش باشد.

یافته‌های پژوهش به تدوین کنندگان مقررات در بازار سرمایه کمک می‌کند تا به ارزیابی اثربخشی الزامات ماده ۱۰ دستورالعمل کنترل داخلی بورس اوراق بهادار [۲] بپردازند. سابقه محدود کمیته حسابرسی در ایران می‌تواند یکی از دلایل عدم اثربخشی مناسب کمیته حسابرسی دانست، اما ضروری است که تنظیم‌کنندگان و تدوین‌کنندگان مقررات در ایران بر کمیته حسابرسی و فعالیت اعضای آن نظارت و سخت‌گیری بیشتری داشته باشند، تا این کمیته کار خود را به طور دقیق و مناسب انجام دهد. از محدودیت‌های پژوهش نیز می‌توان به عدم افشای تعداد جلسات کمیته حسابرسی اشاره کرد.

یادداشت‌ها

1. Blue Ribbon Committee	2. Bergstresser & Philippon
3. Cheng & Warfield	4. Iturriaga & Hoffiman
5. Cohen & Zarowin	6. Ibadin & Afensimi
7. Goodwin	8. Dhaliwal
9. Baxter & Cotter	10. Xie
11. Nelson & Devi	12. Securitie and Exchange commission
13. Kusnadi	14. Yang & Krishnan
15. Modify jonez Model	16. Dechow
17. ordinary least squares	18. Breusch pagan

فهرست منابع

۱. ابراهیمی، شهلا، ابراهیمی، مهرداد، (۱۳۹۱)، "مدیریت سود، انگیزه‌ها و راه کارها"، **مطالعات حسابداری و حسابرسی**، انجمن حسابداری ایران، شماره ۱ (۱)، ص ۲۶-۱.
۲. سازمان بورس و اوراق بهادار. "دستورالعمل کنترل‌های داخلی ناشران پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران"، تهران، ۱۳۹۱.
۳. فخاری، حسین، محمدی، جواد و نتاج کردی، محمدحسن. (۱۳۹۴). "بررسی اثر ویژگی‌های کمیته حسابرسی بر مدیریت سود از طریق اقلام واقعی"، **مطالعات تجربی حسابداری مالی**، ۱۲ (۴۶)، ۱۴۶-۱۲۳.
۴. کردستانی، غلامرضا و تاتلی، رشید. (۱۳۹۳). "شناسایی رویکردهای کارا و فرصت طلبانه مدیریت سود در سطوح کیفیت سود"، **حسابداری و حسابرسی**، ۲۱ (۳): ص ۳۱۲-۲۹۳.
۵. مهدوی، غلامحسین، کریم‌پور، عیسی. (۱۳۹۱). "پانزده راهکار پیشنهادی برای افزایش اثربخشی کمیته‌های حسابرسی"، **مطالعات حسابداری و حسابرسی**، انجمن حسابداری ایران، ۱ (۱): ص ۲۳-۱.
6. Abbott, L. J. & Parker, S. (2000). "Audit committee characteristics and auditor selection", **Auditing: A Journal of Practice & Theory**, 19(2), 47-66.
7. Abbott, L. J., Parker, S. & Peters, G. (2004). "Audit committee characteristics and restatements", **Auditing: A Journal of Practice & Theory**, 23(1), 69-88.
8. Anderson, R.C., Mansi, S.A. and Reeb, D.M. (2004). "Board characteristics, accounting report integrity, and cost of debt", **Journal of Accounting and Economics**, 37, 315-342.
9. Baxter, P. & Cotter, J. (2009). "Audit committees and earnings quality", **Accounting & Finance**, 49(2), 267-90.
10. Bedard, J., Chtourou, S. M. and Courteau, L. (2004). "The effect of audit committee expertise, independence and activity on aggressive earnings management", **Auditing: A Journal of Practice and Theory**, 23, 13-35.
11. Bergstresser, D., & Philippon, T. (2006). "CEO incentives and earnings management" **Journal of Financial Economics**, 80(4) 511-529.
12. Blue Ribbon Committee (BRC), (1999). "Report and Recommendations of the Blue Ribbon Committee on Improving the Effectiveness of Corporate Audit Committees". **Stamford, CT: BRC.**
13. Carcello, J.V. and Neal, T.L. (2000). "Audit committee composition and auditor reporting", **The Accounting Review**, 75(4), 453-467.
14. Chen, J. Z. (2009). "The Choice between Real and Accounting Earnings Management", **Job market paper**, University of Houston.
15. Cheng, H. & S. Warfield (2010). "Client importance, non-audit services, and abnormal accruals", **The Accounting Review**. 78(4) 931-955.
16. Cohen, D.A. & Zarowin, P (2008). "Economic consequences of real and accrual-based earnings management activities", **Working paper**, New York University.

17. Cohen, J., Hoitash, U., Krishnamoorthy, G. & Wright, A. (2013). "Audit committee industry expertise and financial reporting quality", **Working paper**. Boston College, Chestnut Hill, MA.
18. Collier, P. & Gregory, A. (1999). "Audit committee activity and agency costs", **Journal of Accounting and Public Policy**, 18(4/5), 311–32.
19. Dechow, P., Sloan, R., & A. Sweeney. (1995). "Causes and consequences of earnings manipulation: an analysis of firms subject to enforcement actions by the SEC", **Contemporary Accounting Research** 13. 1-36.
20. Dey, A. (2008). "Corporate Governance and Agency Conflicts", **Journal of Accounting Research**, 46(5), 1143-1181.
21. DeZoort, F. T. (1998). "An analysis of experience effects on audit committee members' oversight judgments", **Accounting, Organizations and Society**, 23(1), 1–21.
22. Dhaliwal, D., Naiker, V. & Navissi, F. (2010). "The association between accruals quality and the characteristics of accounting experts and mix of expertise on audit committees", **Contemporary Accounting Research**, 27(3), 787–827.
23. Evans, M., Houston, R., Peters, M., and Pratt, J. (2014). "Reporting regulatory environments and earnings management: U.S. and non-U.S. firms using U.S. GAAP or IFRS", **The Accounting Review**, In-Press. doi: <http://dx.doi.org/10.2308/accr-51008>.
24. Fama, E. F. (1980). "Agency problem and the theory of the firm", **Journal of Political Economy**, 88(2), 288–307.
25. Fama, E. F., & Jensen, M. C. (1983). "Separation of ownership and control", **Journal of Law and Economics**, 26(2), 301-325.
26. Goodwin, J. (2003). "The relationship between the audit committee and the internal audit function: evidence from Australia and New Zealand" **International Journal of Auditing**, 7, 263-278.
27. Herdman, R. K. 2002. "Making audit committees more effective", Speech by SEC staff, **Tulane Corporate Law Institute**, Available at: <http://www.sec.gov/news/speech/spch543.htm>.
28. Hillman, A. J. & Dalziel, T. (2003). "Boards of directors and firm performance: Integrating agency and resource dependence perspectives", **Academy of Management Review**, 28(3), 383–96.
29. Ibadin L. A, Afensimi E. (2015). "Audit Committee Attributes and Earnings Management: Evidence from Nigeria", **International Journal of Business and Social Research**, 5 (4).
30. Iturriaga, F. J. L. & P. S. Hoffiman (2005). "Managers discretionary behavior, earnings management and internal mechanisms of corporate governance: Empirical evidence from Chilean firm", **Corporate Ownership and Control**, 3,(1) 17-29.
31. Jones (1991). "Earning management during import relief investigation", **Journal of Accounting Research**, 29(2).

32. Klein, A. (2002a). "Audit committee, board of director characteristics, and earnings management", **Journal of Accounting and Economics**, Vol. 33, No. 3, pp. 375–400.
33. Li, F. & Abeysekera, I. & Ma, S. (2011). "Earnings Management and the Effect of Earnings Quality in Relation to Stress Level and Bankruptcy Level of Chinese Listed Firms", **Corporate Ownership and Control**, 9 (1): 366-391.
34. McDaniel, L., Marint, R. & Maines, L. A. (2002). "Evaluating financial report quality: The effects of financial expertise vs. financial literacy", **The Accounting Review**, 77, Supplement, 139–67.
35. O'Malley, S. F. (1994). "Improving audit committee performance", **Corporate Board**, 15(86), 101–40.
36. Piot, Ch. (2004). "The existence and independence of audit committees in France", **Accounting and Business Research**, 34(3), 223–46.
37. Saleh, E. Iskandar . S & Rahmat A. (2007). "Audit committee characteristics and earnings management: evidence from Malaysia", **The Asian Review of Accounting**, 15 (2): 147-163.
38. Scarbrough, D. P., Rama, D. V. & Raghunandan, K. (1998). "Audit committee composition and interaction with internal auditing: Canadian evidence", **Accounting Horizons**, 12(1), 51–62.
39. Securities and Exchange Commission (SEC) (1999). "Final Rule: Audit Committee Disclosure", **Washington DC: SEC**.
40. Sharma, V. D. & Iselin, E. R. (2012). "The association between audit committee multiple-directorships, tenure, and financial misstatements", **Auditing: A Journal of Practice & Theory**, Vol. 31, No. 3, pp. 149–75.
41. Sherliza Puat Nelson , Susela Devi, (2013), "Audit committee experts and earnings Quality", **Emerald Group Publishing Limited**, 13(4), 335-351.
42. Vafeas, N. (2005). "Audit committees, boards and the quality of reported earnings", **Contemporary Accounting Research**, 22 (4), 1093–122.
43. Verschoor, C. C. (1993). "Benchmarking the audit committee", **Journal of Accountancy**. 176(3), 59–64.
44. Xie, B., Davidson, W., & DaDalt, P.J., (2003). "Earnings management and corporate governance: the role of the board and the audit committee", **Journal of Corporate Finance**, 9, 295-316.
45. Yang, J. S., & Krishnan, J. (2005). "Audit committees and quarterly earnings management", **International Journal of Auditing**, 9, 201–219.
46. Yuanto, K ,Kwong S, L, Themin, S, Jiwei, W. (2015). "Audit Committees and Financial Reporting Quality in Singapore". **Bus Ethics** 21 April.
47. Zhang, Y., Zhou, J. and Zhou, N. (2007). "Audit committee quality, auditor independence, and internal control weaknesses", **Journal of Accounting and Public Policy**, 26, 300-327..

Audit Committee Characteristics and Earnings Management Through Accrual-Based

Farzaneh Nassir Zadeh (PhD)¹

Associate Professor of Accounting, Ferdowsi University, Mashhad, Iran

Javad Oradi ²©

M.A of Auditing, Ferdowsi University, Mashhad, Iran

Javad Rajabalizadeh ³

M.A of Auditing, Ferdowsi University, Mashhad, Iran

(Received: 6 September 2016; Accepted: 12 January 2017)

Nowadays, regarding the increase and development of public companies, monitoring the operations and process of establishing the economic entities is very significant. Audit committee is one of the mechanisms of corporate governance and it is expected that this mechanism proves influential in protecting the interests of different groups using accounting services. Using the agency theoretical framework, the study explores the impacts of audit committee characteristics on financial reporting quality, through measuring the discretionary accruals. These characteristics include, financial expertise, independence, experience, and audit committee size. The data was explored, based on a sample including 310 firm-year observations in Tehran Stock Exchange, during the years 2012 to 2014. The results showed a significant, negative relationship between the audit committee financial expertise and the accrual-based earnings management. In contrary to the researcher's expectation, there has been a significant, positive relationship between the audit committee financial experience and the accrual-based earnings management. Also there has been no significant relationship between the audit committee independence and size to the accrual-based earnings management.

Keywords: Audit Committee, Audit committee characteristics, Accrual-Based Earnings Management, Agency Theory.

¹nasirzadeh@um.ac.ir

²ja_oradi@stu.um.ac.ir (Corresponding Author)

³j-rajabalizadeh@stu.um.ac.ir
